

atelye

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0386
Edebiyat: 089
Atelye Serisi: 3

EDEBİYAT VE EKOLOJİ

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü ve Kitap Editörü
Dr. Hazal Bozyer

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Mehmet Can Sevinç

VakıfBank Kùltür Yayınları

İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025

ISBN 978-625-5848-07-9

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Temmuz 2025

atelye

EDEBİYAT VE EKOLOJİ

İÇİNDEKİLER

Editör Sunuşu Hazal Bozyer	7
Geleneksel Doğa Yazınından Yeni Doğa Yazınına: Sınırlar, Ortaklıklar, Dönüşümler Hakan Yılmaz	13
Çevreci Anlatılar: Teoriden Pratiğe Ekolojik Dönüşüm Sezgin Toska	29
Hikmet Birand'ın Yazarlığı, Ekoeleştirinin İmkânları: Doğa, Toplum ve Yazı Arasında Emrah Pelvanoğlu	45
Oylum Yılmaz Yazını ve <i>Ağaçların Rüyası</i> 'nı Ekoeleştirisi ile Yorumlamak Ayşe Duygu Yavuz-Yıldırım	71
Dünyanın Bütün Fıstıkları: Ekoloji, Temsil, İyileşme Elif Türker	89
Kanserden Doğaya, Doğadan Kansere Uzanan Bir Yolculuk: Tersine Somatizasyon Suat Baran	103
İhsan Oktay Anar'ın <i>Tiamat</i> Romanına Mavi Ekoeleştirel Bir Bakış Gülşah Göçmen	119
Onat Kutlar'da Maddenin Kulaktan Kulağa Fısıldadığı Hâle Sert	137
İnsan-Merkezciliğin Ötesinde Bir Güldeste: Hayvanlar, Bitkiler ve Yeryüzü Sabri İnce	151
Katkıda Bulunanlar	159

EDİTÖR SUNUŞU

Jonathan Kramnick, *Paper Minds* adlı eserine Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* romanındaki küçük bir sahneyle başlar: Başkahraman, adada kendine bir masa, sandalye, raf ve mürekkep düzeni kurduktan sonra ilk kez düzenli biçimde yazmaya koyulur. Kramnick'e göre, yazma eylemini mümkün kılan bu dönüşüm yalnızca fiziksel değil, zihinseldir de: Yazı, ancak eşyanın el altında ve mekânın yerli yerinde olmasıyla, yani hem "güzel" hem "ulaşılabilir" bir düzen kurulmasıyla başlar. Bu sahne, yazının ve düşüncenin, sadece zihinde değil, bedende ve çevrede, maddi ve duyuşsal bir bağlamda köklendiğini gösterir. İşte bu, Kramnick'in deyimiyle bir "kâğıt zihin"dir: insanın çevresiyle etkileşim hâlinde kurduğu deneyimsel, bilişsel ve estetik form.¹ Bu yaklaşım, ekoloji ve edebiyat ilişkisini düşünürken bizi yeni bir perspektife davet eder. Anlatı artık yalnızca bir temsil düzlemi değil; varoluşsal, duyuşsal ve mekânsal bir oluş alanıdır. *Atelye*'nin *Edebiyat ve Ekoloji* sayısı tam da bu oluş alanlarını anlamaya çalışan yazıların bir araya geldiği bir çerçeve sunar. Ekolojik düşüncenin edebî biçimler, anlatı stratejileri ve varlık hiyerarşileriyle nasıl kesiştiğini gösteren yazılar, doğaya bakmanın ötesinde onunla birlikte düşünmenin, yazmanın ve yaşamının yollarını arar.

Antroposen çağında edebiyat, yalnızca estetik bir ifade biçimi değil; ekolojik farkındalık, etik sorumluluk ve birlikte varoluş düşüncesinin taşıyıcısı hâline gelmiştir. Çevre krizlerinin gündelik alanlarla olan teması dikkate alındığında, edebiyatın doğaya bakışını, insan dışı varlıklarla ilişkisini ve maddi dünyayla kurduğu bağı yeniden düşünmek gerekmektedir. Bu gereklilik, ekoeleştirici, yeni materyalizm, posthümanizm ve mavi beşerî bilimlerin gibi kuramsal açılımlarla edebî çalışmalar için yönlendirici ve kurucu işlevler üstlenir. Bu bağlamda hem Türkiye'de hem de dünyada bu kuramların etrafında gelişen/çoğalan güncel tartışmaların ve çalışmaların edebiyatta nasıl karşılık bulduğu sorusu *Atelye*'nin bu sayısının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Ekoloji çalışmalarının geniş literatürüne baktığımızda her yazarın edebiyat eleştirisini farklı bir düzelmde inşa ettiğini görürüz. Örneğin Greg Garrard'ın *Ecocriticism* adlı

1. Jonathan Kramnick, *Paper Minds: Literature and the Ecology of Consciousness* (Chicago: University of Chicago Press, 2018), s. 1-4.

temel kitabı, çevresel edebiyat eleştirisinin çerçevesini “pastoral”, “kirlilik”, “vahşilik” ve “kıyamet” gibi temalar etrafında kurarken; Ursula K. Heise, *Sense of Place and Sense of Planet* eserinde yerel bağlılık fikrini küresel bir ekolojik yurttaşlık anlayışıyla harmanlayarak “ekokozmopolitizm” kavramını önerir. Çevreyle kurulan ilişkinin yalnızca yere değil, gezegene de yayılan bir sorumluluk içerdiğini savunur.² Serpil Oppermann ve Serenella Iovino’nun derlediği *Material Ecocriticism*, maddeyi anlamın edilgen taşıyıcısı değil, anlatı kurabilen etkin bir özne olarak konumlandırır. Burada kullanılan kavramlar, insan dışı varlıkların da tarih ve etik düzeyde söz sahibi olabileceğini gösterir. Aynı hat üzerinden ilerleyen *Blue Humanities* (2023) adlı çalışmasında Serpil Oppermann, suların –okyanusların, göllerin, nehirlerin– hem maddi hem anlatısal dünyalar kurduğunu savunarak, “suyla birlikte düşünme” pratiğini öne çıkarır.³ Bu düşünsel arka planın en etkileyici vurgularından biri de Donna Haraway’ın *Staying with the Trouble* adlı eserinde ortaya koyduğu “sorunla birlikte kalma” çağrısıyla somutlaşır. Haraway, ekolojik yıkım çağında ne teknolojik çözümlere ne de kıyamet senaryolarına sığınır. Onun yerine, çok türlü varlıklar arası ilişkilerle şekillenen spekülâtif bir zaman önerir. “Akrabalık kurmak” (*making kin*) kavramıyla, insan dışı varlıklarla etik ve maddi bir bağ kurma çağrısı yapar.⁴

Bu kuramsal açılımlar, yalnızca akademik düzeyde değil, kültürel pratikler ve edebî üretim alanlarında da karşılık bulur. Jonathan Kramnick’in *Paper Minds* adlı eseri, edebiyatın bilinç ve algı üzerine kurduğu estetik modellerin bilimsel anlatılarla diyalog içinde olduğunu ortaya koyar. Timothy Morton ise *Karanlık Ekoloji*’de doğayı uyumlu ve romantik bir bütünlük olarak değil, çelişkili ve tuhaf bir ilişkiler ağı olarak kavrar; “karanlık ekoloji” kavramıyla yeni bir etik düşünme biçimi önerir. Kim Fortun, *Animals and the Environment in Turkish Culture* adlı kitabında Türk edebiyatında hayvan ve çevre temsillerini incelerken, yerel deneyimlerin küresel çevre anlatılarıyla nasıl buluştuğunu gösterir. Scott Slovic, Swarnalatha Rangarajan ve Vidya Sarveswaran’ın derlediği *Routledge Handbook of Ecocriticism and Environmental Communication* ise edebiyat, medya, sanat ve bilim arasında köprüler kurarak çevresel anlatının estetik olduğu kadar iletişimsel boyutuna da dikkat çeker. Bu çok disiplin-

2. Greg Garrard, *Ecocriticism* (London: Routledge, 2004); Ursula K. Heise, *Sense of Place and Sense of Planet: The Environmental Imagination of the Global* (Oxford: Oxford University Press, 2008).

3. Serenella Iovino and Serpil Oppermann, ed., *Material Ecocriticism* (Bloomington: Indiana University Press, 2014); Serpil Oppermann, *Blue Humanities: Storied Waterscapes in the Anthropocene* (Cambridge: Cambridge University Press, 2023).

4. Donna J. Haraway, *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene* (Durham, NC: Duke University Press, 2016).

linli çaba, çevresel meselelerin yalnızca temsil edilmesi değil, etkin bir biçimde dolaşıma sokulmasının da önemini vurgular.⁵

Bu kitapta bir araya gelen yazılar da benzer bir duyarlılığı paylaşmaktadır. Yazılar, ekoeleştirel kuramların kuramların edebiyata, kurmaca ve kurmaca dışı eserlere nasıl uygulanabileceğini göstermekle kalmıyor; aynı zamanda yerel ve küresel duyarlılıkları bir arada düşünmenin yollarını da arıyorlar. Anlatının kendisini bir ekolojik eylem biçimi olarak ele alıyor; türler, mekânlar ve sesler arasında yeni bağlar kuruyorlar.

Hakan Yılmaz, “Geleneksel Doğa Yazısından Yeni Doğa Yazısına: Sınırlar, Ortaklıklar, Dönüşümler” başlıklı yazısında doğa yazınının tarihsel dönüşümünü inceleyerek geleneksel ve yeni doğa yazınına mukayese ediyor. Yılmaz, geleneksel doğa yazınının romantik ve bireysel bir doğaya dönüş anlatısı sunarken, yeni doğa yazınının insan-doğa karşıtlığını problematize eden, gündelik yaşama içkin ve çoğu zaman doğanın karanlık, çelişkili yanlarını da açığa çıkaran bir yazı biçimi olarak tanımlandığını belirtiyor. Ayrıca çevresel farkındalıkla şekillenen yeni doğa yazınının ekolojik krizleri görünür kılma, insanın doğayla ilişkisini sorgulama ve estetikle etik arasında bağ kurma motivasyonunun ve gücünün de altını çiziyor.

“Çevreci Anlatılar: Teoriden Pratiğe Ekolojik Dönüşüm” başlıklı yazısında Sezgin Toska, çevreci anlatıların yalnızca estetik değil aynı zamanda etik ve politik bir işlev taşıdığını öne sürer. Lawrence Buell’in “Yeryüzü çevreci imgelemle kurtarılabilir mi? Edebiyatla belki, fakat edebiyatsız asla!” sözlerinden yola çıkan yazar, çevreci imgelemin yeryüzünü kurtarma potansiyelini tartışır. Edebiyatın çevresel krizlere dikkat çekme, empati ve duygu üzerinden toplumsal dönüşüm yaratma gücüne vurgu yapmasına odaklandığı makalesinde çevreci anlatıların okuyucudaki duygusal tepkileri harekete geçirme kapasitesini de değerlendirir.

Emrah Pelvanoğlu, “Hikmet Birand’ın Yazarlığı, Ekoeleştirisinin İmkânları: Doğa, Toplum ve Yazı Arasında” başlıklı yazısında doğa bilimci ve yazar Hikmet Birand’ın metinlerini ekoeleştirel açıdan değerlendirerek onun edebiyat ve bilim arasında kurduğu köprüyü tartışıyor. Birand’ın doğayı hem bilimsel bir merak hem de estetik bir duyarlılıkla ele alışını, ekoeleştirisinin kavramsal çerçevesi içinde yeniden okuyan Pelvanoğlu, edebî bir tür olarak “deneme”nin varoluş çizgilerini tartışmaya açıyor. Denemeyi bu tür karmaşık ve dolaşık me-

5. Jonathan Kramnick, *Paper Minds: Literature and the Ecology of Consciousness* (Chicago: University of Chicago Press, 2018); Timothy Morton, *Karanlık Ekoloji*, çev. Öznur Karakaş (İstanbul: Tellekt, 2025); Scott Slovic, Swarnalatha Rangarajan, and Vidya Sarveswaran, ed., *The Routledge Handbook of Ecocriticism and Environmental Communication* (London: Routledge, 2019).

tinselliğe en uygun “yaşam alanı” (habitat) olarak gören yazar, ekolojik eleştiriye, modern dünyayı anlamak için geliştirilmiş farklı eleştiri repertuarlarını dikey kesen bir “meta-eleştiri” olarak konumlandırıyor. Ayrıca Birand’ın insan-doğa ilişkisini bütüncül biçimde kurgulayan yaklaşımının günümüz çevresel tartışmaları için ilham verici olduğunu ileri sürüyor.

Ayşe Duygu Yavuz-Yıldırım, “Oylum Yılmaz Yazını ve *Ağaçların Rüyası*’nı Ekoeleştiri ile Yorumlamak” başlıklı yazısında, Oylum Yılmaz’ın *Ağaçların Rüyası* romanı üzerinden ekofeminizm, posthümanizm ve ekoyazın ilişkisini tartışıyor. Yazar, romanın insan-doğa ilişkisini kız kardeşlik, ötekilik ve hafıza üzerinden ele aldığını; doğa ile türler arası iletişimi edebî bir biçimde inşa ettiğini savunuyor. Büyükkada Rum Yetimhanesi’ni merkezine alan hikâyenin, mekân, tarih ve ekolojik hafızayı birleştirerek “ağaçların rüyası” metaforunu çok katmanlı bir anlatıya dönüştürdüğünü belirtirerek romanların ekoeleştiriyle nasıl açılabilir olduğunu de gösteriyor.

“*Dünyanın Bütün Fıstıkları*: Ekoloji, Temsil, İyileşme” başlıklı yazısında Elif Türker, Başar Başarır’ın *Dünyanın Bütün Fıstıkları* romanını ekoeleştirel bir yaklaşımla analiz ediyor. Doğanın kapitalist sömürüye açılması, insan ve doğa arasındaki kopuş ve yerel direniş pratiklerinin romanın ana temaları olarak ele alındığı yazıda hem bireysel hem toplumsal temaların iç içe geçtiği görülüyor. Taş ocağı felaketiyle şekillenen anlatı, doğayla uyumlu yaşamı savunan bireylerin mücadelesini görünür kılarken metin, klasik roman formunu ekoeleştirel bir içerikle birleştirerek iyileştirici bir potansiyel öneriyor.

Suat Baran, “Kanserden Doğaya, Doğadan Kansere Uzanan Bir Yolculuk: Tersine Somatizasyon” başlıklı yazısında çevresel tahribat ile bedensel deneyim arasındaki karşılıklı etkileşimi ele alıyor. Eva Saulitis’in kanserle bireysel mücadelesi, doğadaki travmalarla birlikte düşünülüyor. Somatik ekoloji perspektifiyle yazılmış olan bu metin, bedeni doğanın parçası olarak konumlandırıyor ve çevresel yıkımı içsel bir yaralanma biçimi olarak kavramsallaştırıyor. Baran, insan bedeninin başına gelenleri doğaya yönelik ihlallerle paralel bir etik ve duygusal düzlemde ele alıyor, bu da yazıyı hem kişisel hem politik kılarak anlam katmanlarını çoğaltıyor.

“İhsan Oktay Anar’ın *Tiamat* Romanına Mavi Ekoeleştirel Bir Bakış” yazısında Gülşah Göçmen, İhsan Oktay Anar’ın *Tiamat* romanını “mavi beşerî bilimler” çerçevesinde değerlendirerek okyanus ve su kültürüne dair yeni bir eleştirel yönelim geliştiriyor. Göçmen, romanı suyla şekillenmiş bir bilgi, hafıza ve varoluş mekânı olarak ele alıyor. Suyun, hem anlatının teması hem de yapısal metaforu hâline geldiğini vurgulayan yazar, denizin karanlık ve akışkan doğasını, posthümanist düşünceyle harmanlayarak anlatının merkezine yerleştiriyor.

Hâle Sert, “Onat Kutlar’da Maddenin Kulaktan Kulağa Fısıldadığı” başlıklı yazısında Onat Kutlar’ın öykü dünyasında madde-insan, doğa-kültür ayrımlarının nasıl bulanıklaştığını araştırıyor. Karen Barad’ın “içten etkiye” (intra-action) kavramı ve maddeci ekoeleştirisinin temel ilkeleriyle yola çıkan Sert, maddi dünyanın da anlatı kurabileceğini savunuyor ve öyküleri “mezc-varlık” olarak tanımladığı birbirinin içine geçen varlıkların kendilerinden ayrı başka bir bütünün parçası gibi davranmaya başladıklarını iddia ediyor. Böylece Kutlar’ın metinlerinde duyuşal, bedensel ve şiirsel öğelerin birbirinin içinde eriyerek kurduğu dünyayı, doğanın fail olduğu bir anlatı estetiğiyle okumayı deniyor.

Sabri İnce, “İnsan-Merkezciliğin Ötesinde Bir Güldeste: Hayvanlar, Bitkiler ve Yeryüzü” başlıklı yazısında Hande Gürses ve Irmak Ertuna Howison’ın derlediği *Animals, Plants and Landscapes: An Ecology of Turkish Literature and Film* (2019) adlı kitabı tanıtıyor. Türk edebiyatı ve sinemasında insan dışı varlıkların (hayvanlar, bitkiler, coğrafya) temsillerini inceleyen makalelerden oluşan bu derleme, insan-merkezcilik ötesi bir ekolojik okuma öneriyor. İnce, kitabın sunduğu makaleleri değerlendirirken hem içerdiği kuramsal çeşitliliğe hem de ele aldığı metinlerin estetik ve politik boyutlarına dikkat çekiyor. Anadolu coğrafyasının travmatik hafızası, doğa ile kadınlar arasındaki etkileşim, türler arası ilişkilerin karmaşıklığı gibi temaların işlendiğini vurgulayan yazı, bu derlemenin Türk edebiyatı ve sineması için yeni bir ekoeleştirel kanon kurma potansiyeline sahip olduğunu savunuyor.

Bu bağlamda, elinizdeki kitap, yalnızca bir akademik derleme değil; ekolojik düşüncenin edebiyattaki yankılarına kulak veren, okuru farklı varlık biçimleriyle ilişkileneceğine davet eden bir atölye çalışmasıdır. Bu metinlerin, edebiyatın ekolojik ufkunu genişletmesini ve birlikte düşünmenin yeni yollarını aralamasını diliyoruz.

Hazal BOZYER

GELENEKSEL DOĞA YAZININDAN YENİ DOĞA YAZININA: SINIRLAR, ORTAKLIKLAR, DÖNÜŞÜMLER

HAKAN YILMAZ*

Doğa yazını, kurgusal olmayan edebî türler arasında önemli bir yere sahip olmakla beraber yakın zamana kadar insan-doğa ilişkilerini temel alan ve önceleyen nadir bir yazın türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kökleri on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Romantizm akımına dayanan doğa yazını, tıpkı romantik akımda görüldüğü gibi, Aydınlanma Çağı'nın ve Sanayi Devrimi'nin meydana getirdiği doğadan kopuşu irdeleyen, bu kopmanın doğurduğu olumsuz birçok sonucu eleştirel bir şekilde ele alan ve nihayetinde bir nevi doğaya dönüş çağrısı yapan bir tür olarak edebiyat tarihinde yerini almıştır. Endüstrileşmenin ve Aydınlanma Çağı'nın beraberinde getirdiği, doğanın ayrılmaz bir parçası olan insanı hem kendi doğasından hem doğanın kendisinden uzaklaşmasına sebebiyet veren gelişmelere karşı bir duruş sergileyen doğa yazını, insanın doğaya dönerek kendini bulma girişimlerini genellikle bireyin toplumdan uzaklaşıp doğayı temsil eden uzak ve izole yerlere, söz gelimi bakır ve el değmemiş yerlere yönelerek doğayla bütünleşme, doğada kendini bulma, doğanın güzelliğinin farkına varma ve doğadan kopuşun ve toplumun insanda yarattığı yaraların sarılması gibi izlekler üzerinden tartışır. Bu çalışmada, geleneksel doğa yazınının ortaya çıkışına kısaca değindikten sonra, bu edebî türün yirmi birinci yüzyılın başında ortaya çıkan “yeni doğa yazını” olarak adlandırılan tür ile ilişkisi irdelenecek olup, yeni doğa yazınının ne derece geleneksel doğa yazınıyla bağlantılı olduğu ve hangi hususlarda birbirinden ayrıştığı tartışılacaktır.¹

Bir terim olarak “doğa yazını” tabiri, yazılı metinlerde ilk kez karşımıza on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında çıkmaktadır ve genellikle Henry David Thoreau ve John Burroughs gibi yazarlarla özdeşleşen ve insan-doğa ilişkilerini veya doğrudan bu yazarların doğadaki deneyimlerini baz alan denemeleri

* Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, öğretim üyesi.

1. Aksi belirtilmedikçe, bu çalışmada faydalanan tüm kaynakların Türkçe çevirisi yazara aittir.

ifade eden bir kavramdır.² Özellikle Thoreau'nun 1854 tarihinde yayımlanan *Walden ya da Ormanda Yaşam* adlı eseri doğa yazını açısından âdeta bir dönüm noktası olmuştur. Her ne kadar Gilbert White'ın 1789 tarihli oldukça detaylı kuş gözlemleri içeren ve günümüzde referans noktası olarak alınmaya devam eden *Selborne'un Doğal Tarihi* gibi eserler³ doğa yazınının prototip örnekleri olarak karşımıza çıksa da söz konusu türün en olgun örneği Thoreau'nun *Walden*'idir. Thoreau, bahsi geçen ilk örneklerde çokça görülen ve doğa yazını türünün en bariz özelliklerini oluşturan doğa gözlemleri ve doğa tarihi gibi yaklaşımlardan etkilenmekle kalmayıp bunun bir adım ötesine giderek “insan ve doğa üzerine geniş felsefi düşünceler barındırır ve çevresel ve toplumsal eleştiri sunar.”⁴ Thoreau'nun iki yılı aşkın bir süre Walden Gölü çevresinde kendi yaptığı bir kabinde doğa ile iç içe sürdürdüğü yaşamını ele alan bu otobiyografik eseri dönemin -özellikle Ralph Waldo Emerson'ın- “transdantalist fikirlerinden” etkilenecek “tüm organik yaşamın karşılıklı ilişkisi” üzerinde durur.⁵ Bu hâliyle, *Walden* kendisinden sonra gelen doğa yazını için âdeta bir şablon görevi görmüştür çünkü doğaya dönüş/kaçış izleğinin ilk ve en iyi örneklerinden birisi olması itibarıyla sonraki yazarlar ve nesiller için bir örnek teşkil etmiştir. Bu türden bir doğaya kaçış teması günümüz yeni doğa yazınının da önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Yirminci yüzyıl boyunca, *Walden*'in etkisini hissettiğimiz ve insan kaynaklı tahribat karşısında doğanın korunması çağrısında bulunan birçok doğa yazını örneği karşımıza çıkmaktadır. Bunların arasında çevreci ve aktivist bir pozisyon almakla birlikte “toprak etiği” fikrini geliştiren Aldo Leopold'un *Bir Kum Yöresi Almanacağı ve Oradan Buradan Eskizler* (1949) ve pestisitlerin doğa üzerindeki yok edici etkisini lirik ve çarpıcı bir dille ortaya koyan Rachel Carson'ın *Sessiz Bahar* (1962) adlı eserleri sayılabilir. Edward Abbey, Wendell Berry, Barry Lopez, Annie Dillard, Nan Shepherd, J. A. Baker ve Terry Tempest Williams gibi diğer birçok doğa yazarı yirminci yüzyılın ikinci yarısında insan-doğa ilişkilerini farklı perspektiflerden ele almıştır.

2. Jos Smith, *The New Nature Writing: Rethinking the Literature of Place* (London: Bloomsbury Academic, 2017), 8; Anneke Lubkowitz, *Haunted Spaces in Twenty-First Century British Nature Writing* (Berlin: De Gruyter, 2020), 43.

3. Alison Jolly, “Nature, the Environment, and Life Writing,” *Encyclopedia of Life Writing: Autobiographical and Biographical Forms* içinde, ed. Margaretta Jolly, c. 1 (London: Fitzroy Dearborn Publishers, 2001), 640.

4. D. L. Barnhill, “Surveying the Landscape: A New Approach to Nature Writing,” *ISLE* 17, 2 (2010): 278.

5. Alfred Hornung, “North America,” *Handbook of Autobiography / Autofiction* içinde, ed. Martina Wagner-Egelhaaf (De Gruyter, 2019), 1226.

Thoreau'dan başlayıp 2000'li yıllara değin öyle ya da böyle farklı formlarda sürdürülen doğa yazınına karşın, bu yüzyılın başlarında İngiliz doğa yazını çerçevesinde “yeni doğa yazını” kavramı ortaya atılmıştır. Birleşik Krallık menşekli edebiyat dergisi ya da derginin kendini tanımladığı şekliyle “yeni yazının dergisi” *Granta*, 2008 yılında Jason Cowley editörlüğünde “Yeni Doğa Yazını” başlıklı özel bir sayı yayımlamıştır. Bu terimin ilk kez kullanılması ve doğa yazınının değiştiği veya değişmesi gerektiği vurgusu bu özel sayıda karşımıza çıksa da Jos Smith bu kavramın ilk kez Richard Kerri-dge'in 2001 tarihli makalesinde günümüz çevreciliğinin yeni bir doğa yazınına ihtiyaç duyduğunu vurgulamak için kullanıldığını belirtir.⁶ Aynı yıl benzer bir çağrı Karla M. Armbruster ve Kathleen R. Wallace'ın *Beyond Nature Writing: Expanding the Boundaries of Ecocriticism* [Doğa Yazınının Ötesinde: Ekoeleştirinin Sınırlarını Genişteltmek] başlıklı derleme eserlerinde de görülmektedir. Bir diğer deyişle, buradaki ortak kaygı, hâlihazırda doğa yazınının öncelediği ve insan eli değmemiş bir doğanın varlığını var-sayan geleneksel doğa yazınının günümüz çevre sorunları ve doğa tahribatı karşısında yetersiz kalacağı veyahut kaldığı endişesidir. Bu konjonktürde, yeni doğa yazını çağrısı, özellikle Sanayi Devrimi'nden itibaren ve İkinci Dünya Savaşı sonrası Büyük Hızlan-ma (*Great Acceleration*) olarak adlandırılan süreçte, doğanın insan kaynaklı pratikler sonucu döndürülemez bir şekilde tahrip edildiğinin günümüzde yadsınamaz hâle gel-mesiyle birlikte, bu durumu gözetken, irdeleyen veya en azından bu durum bağlamında yeni bir doğa yazınının doğuşuna, daha doğru bir ifadeyle doğa yazınının dönüşümü-ne kapıyı aralamıştır. Yeni doğa yazınının ne kadarının gerçekten “yeni” olduğu bir tartışma konusu olsa da⁷ yeni doğa yazınında hem geleneksel doğa yazınında yaygın görülen izlekler karşımıza çıkmakta ve sürdürülmekte hem de geleneksel doğa yazını-nın göz ardı ettiği, belki de ele almaya değer görmediği birçok farklı husus da ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda, yeni doğa yazınının, geleneksel doğa yazınıyla ayrıştığı noktalar ve akabinde geleneksel doğa yazınından miras kalan ve sürdürdüğü benzerlikler üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Yeni doğa yazınının yirmi birinci yüzyıla denk düşmesi elbette bir tesadüf değildir. Aksine, Will Abberley ve diğerlerine göre “geç [bile] kalmıştır.”⁸ Endüstri-

6. Smith, *The New Nature Writing*, 11.

7. Will Abberley vd., *Modern British Nature Writing, 1789–2020: Land Lines* (Cambridge University Press, 2022), 198, 244; Graham Huggan, “Back to the Future: The ‘New Nature Writing,’ Ecological Boredom, and the Recall of the Wild,” *Prose Studies* 38, 2 (2016): 163.

8. *Modern British Nature Writing, 1789–2020*, 198, vurgu orijinal.

leşmenin yaklaşık son üç yüz yılda doğada yarattığı etki hiçbir zaman günümüzde görüldüğü kadar bariz olmamıştır. Rob Nixon'ın “yavaş şiddet”⁹ olarak atfettiği durum, insan pratiklerinin doğa üzerindeki tahribatının uzun yıllara yayılmasının nihayetinde birikerek söz konusu yıkımın sonuçlarının çok açık bir şekilde görülmesi, hissedilmesi ve artık göz ardı edilemez noktaya gelmesi, gezegenimizdeki tüm yaşam formlarının ve ekosistemin kendini yenileyemeyen bir hâle dönüştüğünü gözler önüne sermektedir. Nitekim, bu durumun ciddiyeti yapılan bilimsel çalışmalarla da ortaya konmuş ve 1992 yılında bilim insanları, Henry W. Kendall'ın yazdığı ve yaklaşık 1700 bilim insanının imzasını taşıyan “Dünya Bilim İnsanlarının İnsanlığa Uyarısı” başlıklı bir belge yayımlayarak doğa üzerindeki insan etkisinin vahametini ve bu durumun geri döndürülmez bir safhaya taşındığına dikkat çekmiştir.¹⁰ İkinci bir uyarı ise 2017 yılında ve akabinde birçok kez yinelenmiştir.¹¹ Bu uyarılar ve çağrılar göstermektedir ki içinde bulunduğumuz dünya ekolojik bir kriz içerisindedir. Bu kriz öyle boyutlara ulaşmıştır ki yerbilimciler, içinde bulunduğumuz devrin artık “Antroposen”¹² olarak adlandırılması önerisinde bulunmuştur çünkü dünya gezegeni tarihinde insanlar ilk defa gezegenin işleyişini büyük ölçüde değiştirecek ve hatta bozacak güce ulaşmakla kalmayıp pratikleriyle dünya ekosistemine dönüşü olmayan bir darbe indirmiştir. Böyle bir zamanda üretilen doğa yazınının, Hubert Zapf'ın “insan tarihinin küresel mega-krizi”¹³ olarak tanımladığı bu duruma kayıtsız kalması pek tabii mümkün değildir. Yeni doğa yazınının öncü isimlerinden Robert Macfarlane'in de bu türün ortaya çıkmasında saptadığı iki temel unsurdan biri insanların doğadan kopuşunun yanı sıra kaçınılmaz bir şekilde “küresel kriz”in tam kendisidir.¹⁴ Dolayısıyla, insan-doğa ilişkisinde doğanın önü alnamaz bir biçimde metalaştırılması ve sömürülmesi sonucunda meydana gelen ekolojik kriz yeni doğa yazınının en temel unsurlarından biri hâline gelmiştir. Ancak, bu demek değildir ki bu türün örneklerinde ekolojik kriz sürekli ön planda tutulmaktadır. Bundan zi-

9. Rob Nixon, *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2013).

10. “World Scientists’ Warning to Humanity” (Union of Concerned Scientists, 1992).

11. Bu uyarıların ve çağrılarının alanında uzman ve öncü Çevreci Beşerî Bilimler araştırmacıları tarafından etraflıca bir değerlendirmesi için bkz. *Ecocene: Cappadocia Journal of Environmental Humanities*, cilt 1, sayı 1 (Haziran 2020).

12. Paul J. Crutzen ve Eugene F. Stoermer, “The ‘Anthropocene,’” *Global Change Newsletter* 41 (2000): 17-18.

13. “Literature and/as Cultural Ecology,” *Green Matters: Ecocultural Functions of Literature* içinde, ed. Maria Löschnigg ve Melanie Braunecker (Leiden: Brill Rodopi, 2019), 67.

14. “Environment: New Words on the Wild,” *Nature* 498, 7453 (2013): 167.